

**PRESENCIA I ECOS DE L'EXILI AUSTRIACISTA
HISPÀNIC A LA TERCERA GUERRA TURCA.
L'EPOPEIA PANEGÍRICA DE VICENT DÍAZ DE
SARRALDE (NÀPOLS, 1718)**

Agustí Alcoberro
Universitat de Barcelona

RESUM:

L'exili de la Guerra de Successió d'Espanya (1702-1715) va ser present per diverses vies en la Tercera Guerra Turca (1714-1718), que enfrontà els imperis germànic i otomà. D'una banda, els cinc regiments regulars, evacuats de Barcelona el 1713, i una companyia de voluntaris van participar en les campanyes de 1716 i 1717, amb actes molt destacats. D'altra banda, la guerra suscità importants expressions literàries, cronístiques i plàstiques. Entre les primeres destaca l'*Epopeia panegírica*, poema èpic de grans dimensions redactat per Vicent Díaz de Sarralde, que va ser fiscal de la Reial Audiència de València per l'Arxiduc Carles, i els elogis al príncep Eugeni de Savoia redactats per personalitats tan diverses com Juan Amor de Soria i Gregori Maians.

PARAULES CLAU :

Guerra de Successió d'Espanya - Austriacisme - Tercera Guerra Turca
Príncep Eugeni de Savoia - Poesia espanyola, segle XVIII - Audiència de València - Guadalupe.

La majoria de les tropes hispàniques que van combatre a favor de l'Arxiduc Carles durant la Guerra de Successió es van veure implicades, pocs mesos després, en la Tercera Guerra Turca (1714-1718). La contesa, que enfrontà l'Imperi otomà amb la República de Venècia, i posteriorment amb l'Imperi germànic, es clogué amb la pau de Passarowitz, que suposà la incorporació del Banat de Temesvar, el nord de Sèrbia i d'altres territoris balcànics als dominis de Carles VI.

Van participar a la guerra els cinc regiments professionals hispànics que havien estat evacuats de Catalunya l'estiu de 1713, i també una companyia d'exiliats voluntaris, creada expressament. Però el ressò de les campanyes imperials de 1716 i de 1717, en què es fonamentà la victòria, depassà de molt els àmbits estrictament militars. El podem constatar, com veurem, en iniciatives diverses de caràcter cronístic, literari i artístic, algunes de les quals van ser empreses per exiliats o des dels mateixos regnes hispànics, aleshores sota domini de Felip V. Entre les obres de l'exili destaca, per les seves dimensions i també pel seu interès, l'*Epopèia panegírica* del valencià Vicent Díaz de Sarralde. Aquesta llarga composició èpica, impresa a Nàpols el 1718, és formada per dos cants de 86 i 98 octaves, respectivament, a més d'altres poemes complementaris, i ocupa 78 pàgines.

L'objectiu d'aquest article és donar a conèixer aquesta obra i el seu autor, i situar-la en el marc més ampli de les repercussions que suscità la victòria sobre els otomans, en especial entre els exiliats hispànics.

La Tercera Guerra Turca i les tropes hispàniques

En una altra ocasió ja ens hem referit àmpliament a la presència de tropes hispàniques a la Tercera Guerra Turca.¹

L'enfrontament bèl·lic s'inicià el 1714, i afectà en una primera etapa la República de Venècia. Tanmateix, els continuats fracassos dels venecians, que van perdre els seus dominis al Peloponès i a Dalmàcia, van forçar l'entrada a la contesa de les tropes imperials l'any 1716. Carles VI va mobilitzar uns 125.000 homes, mentre que les tropes turques degueren assolir els 200.000. El príncep Eugeni de Savoia dirigia l'exèrcit imperial.

Les campanyes més importants es realitzaren els estius de 1716 i 1717. En el primer any, la victòria de les tropes del príncep Eugeni a la batalla de Peterwardein (5 d'agost) suposà la mort d'uns 30.000 turcs i l'ocupació del Banat. La capitulació de Temesvar va ser precedida, però, per un setge molt dur. La segona campanya s'inicià amb una batalla fluvial, al riu Danubi. L'exèrcit imperial comptà amb sis vaixells, armats cada un d'ells amb una seixantena de canons, i aconseguí enfonsar vuit naus otomanes i foragitar-ne la resta. En terra, la batalla de Belgrad (16 d'agost) suposà la destrucció de l'exèrcit otomà i la capitulació de la ciutat. En aquestes condicions, els turcs hagueren de signar la Pau de Passarowitz el 21 de juliol de l'any següent. Per aquest tractat, l'Imperi alemany es féu amb l'Esclavònia oriental, la meitat nord de Sèrbia (amb Belgrad), la Petita Valàquia o Oltènia i el Banat de Temesvar.

Aquest estudi s'emmarca en els treballs del grup de recerca consolidat "Grup d'estudi de les institucions i de la societat a la Catalunya moderna" (2005SGR 00633) i en el projecte del Ministerio de Educación y Ciencia "Cataluña en la España moderna: memoria histórica y proyecto político" (HUM2005-01953/HIST).

¹ Agustí ALCOBERRO: *L'exili austriacista (1713-1747)*. Barcelona, Fundació Noguera, 2002, 2 vols., vol. I, p. 136-144.

L'evacuació de Catalunya de l'exèrcit imperial, produïda el juliol de 1713, arrossegà uns 2.500 oficials i soldats hispànics, que optaren per seguir el seu senyor, l'Arxiduc Carles o Carles III, als seus dominis imperials, on

Retrat de l'emperador Carles VI.
Ajuntament de Dénia.

regnava amb el nom de Carles VI. Amb ells marxaren les seves famílies. Les tropes van ser reformades a l'estat de Milà el novembre d'aquell any i van donar lloc a cinc regiments d'uns cinc-cents homes cadascun: tres de cavalleria, comandats pels generals Manuel de Silva y Mendoza, comte de Galve, Pedro Morrás i Gaspar de Córdoba; i dos d'infanteria, sota les ordres dels generals Juan de Ahumada y Cárdenas, comte d'Ahumada, i Antonio de Portugal y Toledo, comte d'Alcaudete.

No cal dir que es tractava de tropes bregades en combat, per la qual cosa van ser enviades a la frontera hongaresa ja el 1714, quan es preveia l'inici de la nova guerra. Per a les campanyes de 1716 i 1717 l'exèrcit imperial comptà també amb una companyia de voluntaris exiliats comandada pel coronel Manuel Desvalls; la majoria dels seus membres havien participat en l'última defensa de Barcelona.

El cronista Francesc de Castellví va deixar constància dels noms dels oficials exiliats que participaren en aquella guerra i de les seves principals accions.² Els cinc regiments van participar a la batalla de Peterwardein. Els regiments d'infanteria d'Ahumada i d'Alcaudete van ser presents també en l'ocupació de la fortalesa de Temesvar; aquest darrer va ser el que n'inicià l'assalt. Contràriament, a la batalla de Belgrad, el protagonisme correspongué als regiments de cavalleria.

² Francesc de CASTELLVÍ: *Narraciones históricas*. Madrid, Fundación Francisco Elías de Tejada; Erasmo Pèrcopo, 1997-2002, 4 vols (edició a cura de J. M. Mundet i J. M. Alsina), vol. IV, p. 561-562; 587-589; 615-618.

Vicent Díaz de Sarralde i l'*Epopeia panegírica*

Ara com ara sabem molt poques coses de l'autor del poema, Vicent Díaz de Sarralde. Les escasses referències bibliogràfiques ni tan sols es posen d'acord en la grafia dels cognoms, que apareixen alternativament com a "Díaz de Sarralde", "Díaz de Serralde" i fins i tot "Dies de Sarrade". En tot cas, hem optat pels cognoms que apareixen en les seves dues obres publicades, ja que ho van ser, a ben segur, sota control i responsabilitat del mateix autor.

Díaz era valencià. Desconeixem el lloc i la data exactes de naixement, tot i que sabem que el 6 de desembre de 1690 va obtenir el batxillerat en dret civil.³ El 1701 es proclamava "generoso, doctor en ambos derechos y abogado del real colegio de Valencia". Ho féu en l'encapçalament de la seva primera obra impresa, l'*Auto sacramental, historial y alegórico intitulado El Salvador en su imagen, derivado de la sagrada historia y prodigiosa venida del Santo Christo de San Salvador a la ciudad de Valencia*.⁴ L'obra era dedicada a Josep de Castellví i d'Alagó, primer marquès de Vilatorques.

La dedicatòria sembla plenament justificada. Josep de Castellví, aleshores membre del Consell d'Aragó, aplegà a València una biblioteca de més de 7.000 volums, redactà diversos tractats, catàlegs i traduccions, i mantingué una viva tertúlia literària. Morí a València el 1722.

El seu fill i hereu, Joan Basili de Castellví i Coloma, comte de Cervelló per la seva esposa Francesca M. Mercader i Palafox, era governador del Regne quan es produí l'alçament maulet. Inicialment es mantingué en el bàndol de Felip V, motiu pel qual va haver d'abandonar la capital del regne el 1706. Tanmateix, com altres aristòcrates valencians, es decantà a favor de Carles durant la segona ocupació aliada de Madrid (1710). Des d'aleshores, la seva carrera va esdevenir meteòrica. El 1711 va ser enviat per la reina Elisabet-Cristina, que residia a Barcelona, als actes d'exaltació del seu marit al tron imperial, celebrats a Frankfurt. En aquella ocasió Carles VI el premià amb la distinció de gentilhome de cambra. Des de 1720 va ser conseller per Sicília del Consell d'Espanya de Viena, càrrec pel qual cobrava nou mil florins anuals. El 1737, en constituir-se el Consell d'Itàlia –que substituï el Consell d'Espanya–, en va ser nomenat conseller, i poc després n'esdevingué vicepresident, amb un sou de dotze mil florins anuals.

De l'exili estant, el segon marquès de Vilatorques va endegar un gran nombre d'iniciatives de contingut cultural. Cal remarcar, en aquest sentit, la correspondència que mantingué amb Gregori Maians després de la Pau de Viena (1725) i el seu mecenatge en edicions venecianes i holandeses d'autors valencians.⁵ A hores d'ara, però, resulta impossible escatir si jugà algun paper en l'edició d'aquest poema èpic.

En tot cas, sabem que el seu autor, Vicent Díaz de Sarralde, va ser un

³ Francesc MARTÍ GRAJALES: *Ensayo de una bibliografía valenciana del siglo XVIII*. València, Diputació de València, 1987, 2 vols, vol. II, p. 896. El document l'anomena "Vicentius Serralde". D'altra banda, tenim esment d'un eclesiàstic, beneficiat de la catedral de València i austriacista de primera hora, de cognom Serralde, que probablement era familiar de l'autor (Carme PÉREZ APARICIO: *De l'alçament maulet al triomf botifler*. València, Eliseu Climent ed., 1981, p. 54).

⁴ València, impremta de Francisco Mestre, 1701. Se'n conserva un exemplar a la Biblioteca de la Universitat de València, signatura BH Var. 205 (14).

⁵ Antonio MESTRE SANCHIS: *Historia, fueros y actitudes políticas. Mayans y la historiografía del XVIII*. València, Universitat de València, 2000 (2ª ed.), p. 389; Gregorio Mayans y Siscar: *Epistolario XXI. Mayans y los austracistas*. Estudi preliminar, transcripció i notes d'Antonio Mestre Sanchis. València, Ajuntament d'Oliva, 2006.

austriacista de primera hora. Per aquest motiu va ser nomenat fiscal de la Reial Audiència de València el novembre de 1706.⁶ Com és obvi, i més en aquell context, el càrrec comportava un gran compromís polític, i inevitablement havia de generar enemistats.

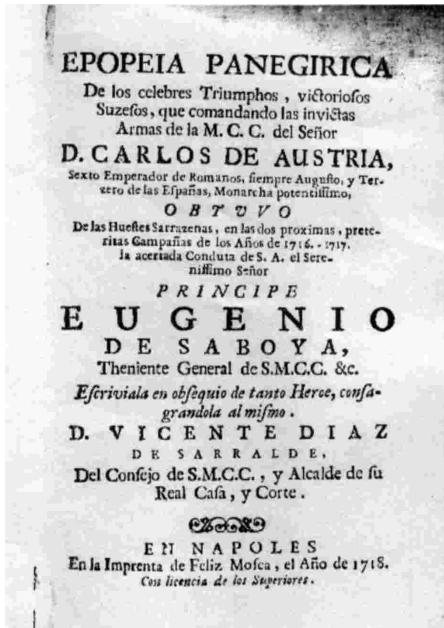
Com tants altres austriacistes valencians, Vicent Díaz de Sarralde es va haver de refugiar a Barcelona el 1707. L'historiador Narcís Feliu de la Peña l'esmenta entre els "valencianos que dexaron el Reyno de Valencia para seguir al rey Carlos III" als seus *Anales de Cataluña*, publicats a la capital

del Principat el 1709. També el bibliòfil Francesc Martí Grajales, en el seu treball, redactat a començament del segle XX, esmenta Díaz de Sarralde en al seva qualitat d'exiliat i el qualifica com a "fiscal del Consejo de Valencia y poeta muy inspirado". Els béns de Sarralde van ser segrestats per les autoritats borbòniques el 1711⁷. En tot cas, Vicent Díaz de Sarralde es desplaçà posteriorment a Nàpols, on residia el 1718. A l'*Epopeia panegírica*, publicada en aquesta data, l'autor es presenta com a membre "del Consejo de Su Majestad Cesárea Católica y alcalde de su real casa y corte".

El títol complet del poema és: *Epopeia panegírica de los célebres triumphos, victoriosos suzesos que comandando las invictas armas de la M.C.C. del señor don Carlos de Austria, sexto emperador de Romanos, siempre augusto, y terzero de las Españas, monarca potentissimo, obtuvo de las huestes sarrazenas en las dos próximas pretéritas campañas de los años de 1716 – 1717 la acertada conducta de S.A. el serenissimo señor príncipe Eugenio de Saboya, theniente general de S.M.C.C., etc.*⁸

El text és encapçalat per una dedicatòria "Al serenissimo señor príncipe Eugenio de Saboya y Piamonte". Tot seguit, el "Prólogo al lector" descriu en prosa els principals esdeveniments de les campanyes de 1716 i de 1717, amb l'objectiu de facilitar la comprensió d'una composició poètica d'estètica barroca i, doncs, força recarregada. El mateix autor ho adverteix a la fi del pròleg:

Todas estas hazañas, lector benévolo, que te propongo en

⁶ Francesc de CASTELLVÍ: *Narraciones...*, vol. II, p. 246; Vicente GRAULLERA SANZ: "L'abolició dels Furs. Els juristes valencians davant del nou orde jurídic i institucional", dins: *La batalla d'Almansa, 1707. III Centenari*. València, Generalitat Valenciana, 2007, p. 167-185.

⁷ Narcís FELIU DE LA PENYA: *Anales de Cataluña*. Barcelona, 1709, vol. III, p. 629-631 (edició facsímil); Barcelona, ed. Base, 1999); Francesc MARTÍ GRAJALES: *Ensayo...*, vol. I, p. 10; "Ban ordenat per Damià Cerdà, fiscal de la Chancillería de València i jutge de confiscacions [...], dictat a València el 7 de novembre de 1711", dins Vicent J. ESCARTI (ed.): *El "Diario (1700-1715)" de Josep Vicent Ortí i Major*. València, Bancaixa, 2007, p. 385-395..

⁸ Nàpols, impremta de Feliz Mosca, 1718. Hem consultat l'exemplar de l'Österreichische Nationalbibliothek (Viena). K. K. Hofbibliothek, signatura BE.10.X.29. A la mateixa biblioteca n'hi ha un altre exemplar. Ambdós provenen, respectivament, de les biblioteques privades del príncep Eugeni de Savoia i de l'arquebisbe de València i president del Consell d'Espanya a Viena, Antoni Folch de Cardona. Les dues biblioteques van constituir, amb altres fons, la Biblioteca Imperial creada en temps de Carles VI, avui Österreichische Nationalbibliothek. Sobre les obres de temàtica hispànica d'aquests dos fons, vegeu: Miguel NIETO NUÑO: *Fondos hispánicos en la Biblioteca Nacional de Viena*. Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1989. Tesi doctoral inèdita.

concertados números baxo el velo de algunas metáforas y no pocas alegorías matizadas con erudiciones, te las describo previas para que, si vivieres en clima tan remoto que la fama, al reportarte la noticia, la ubiere disminuido con la lontananza, halles en resumen, ya que no todo lo que abultaron, parte de lo que fueron. Como también para que los claros de esta narración te sirvan de luz en los oscuros de aquel poema; y entrambos quedemos con igual satisfacción: tú sin la ignorancia de lo que es la historia; y yo con la ciencia de que, habiéndome entendido, sólo me podrás acriminar los hierros propios y me habrás de indultar de los ajenos.

Com ja hem esmentat, el poema està dividit en dos cants, dedicats respectivament a les campanyes militars de 1716 i de 1717. Cada un d'ells es compon d'una octava inicial, o Argument, d'un nombre divers d'octaves numerades (86 i 98, respectivament) i d'un sonet final.

El poema va obtenir les pertinents llicències eclesiàstica i civil, redactades respectivament pel reverend Gaspar Vargas Macucha i per Diego Antonio de Ribas, que ja aleshores era conseller de la Règia Cambra, o Col·lateral, del Regne de Nàpols, i que més endavant n'esdevindria president.⁹ Ambdós formaven part de l'elit de l'exili napolità. Ribas, que ja havia tingut importants càrrecs civils a la cort barcelonina de Carles III, no s'estigué de proclamar l'autor del poema com un "nuevo Homero por su ingenio".

La datació de les llicències (20 i 22 de març de 1718, respectivament) permet confirmar la relativa celeritat amb què es redactà el text, sobretot atenent a les seves grans dimensions. El poema és, en qualsevol cas, si més no, cinc mesos anterior a la fi formal de la guerra, confirmada, com hem esmentat, a la Pau de Passarowitz. Els fets que descriu conclouen tot just a la fi d'agost de l'any anterior.

El text sorprèn per diverses característiques. Des del punt de vista formal, les abundants referències mitològiques i les constants llicències sintàctiques, d'estil gongorí, poden arribar a aclaparar al lector –un aspecte del qual el mateix autor n'era conscient, com hem pogut constatar mitjançant la seva cita literal-. Tanmateix, la construcció poètica recolza sobre bases reals, motiu pel qual la seva lectura ha d'avançar sempre en paral·lel amb el pròleg al lector, com ja advertí l'autor. Des d'aquesta perspectiva, doncs, la composició poètica pretén ser, malgrat tot, un testimoni prou fidel dels esdeveniments històrics.

Des d'un punt de vista estrictament comercial, resulta força desassenyat creure que el text podia tenir alguna repercussió a la península ibèrica. Per aquelles dates, la difusió de correspondència redactada en terres de l'emperador

⁹ Agustí ALCOBERRO: *L'exili...*, I, p. 76.

estava condemnada amb la mort en els dominis de Felip V.¹⁰ Tanmateix, al Regne de Nàpols, el mercat generat pels exiliats no era en cap cas petit. Ja aleshores, el nombre de desterrats o exiliats civils se situava per damunt de les 15.000 persones, a les quals caldria sumar els militars regulars i les seves famílies.¹¹ En qualsevol cas, a banda del possible mercat, la finalitat de l'autor pot haver estat obtenir algun tipus de mecenatge, de l'emperador o del príncep.

Tanmateix, la intencionalitat política de la composició resulta prou evident. L'autor presenta Carles VI i el príncep Eugeni de Savoia com els autèntics campions de la Cristiandat i com la punta de llança del combat contra l'Imperi otomà. En ells pren cos de nou, doncs, un dels elements constitutius de la Monarquia Hispànica: la lluita contra els infidels. L'argument esdevé encara més carregat de força per contrast amb la política de Felip V, que acabava d'aprofitar la implicació germànica en la Tercera Guerra Turca per conquerir a Carles VI l'illa de Sardenya (1717) –tot trencant, de passada, el compromís adquirit amb Roma de no hostilitzar les terres de l'emperador mentre aquest s'enfrontés amb la Porta otomana–. Així, Eugeni de Savoia, qualificat repetidament d'heroi, és elogiat en la seva doble condició de militar i polític victoriós:

(81, I)
 Tú, igualmente adalid que consejero,
 Lo áulico y militar tanto eslabonas,
 Que de oliva y laurel, con noble esmero,
 Univocando a un tiempo dos personas,
 Conformas lo prudente y lo guerrero,
 De una y otra diadema te coronas,
 Un tropheo con otro te compites,
 De una virtud en otra te repites.

També en destaca la relació gairebé paternal amb la tropa:

(11, II)
 Al ejército fiel y valeroso
 Arriba Eugenio, y aunque venerado
 Del obediente obsequio respetuoso,
 Sin remitir grandezas de elevado,
 Da al semblante y la voz lo cariñoso;
 Y el gefe, el subalterno y el soldado,
 Cada qual en la acción se desempeña
 Del rendibú, el alarde y la reseña.

Unes qualitats que, pel que fa al príncep, queden definitivament reproduïdes al sonet - elogi final del cant segon:

¹⁰ Agustí ALCOBERRO: "Exili interior i exili exterior: una correspondència austriacista inèdita (1721-1724)", *Estudis històrics i documents dels Arxius de Protocols*, XXI (2003), p. 321-360.

¹¹ Agustí ALCOBERRO: *L'exili...*, I, p. 54-57; "Una visió de la Guerra de Successió des de l'exili: el *Teatro de desdichas* (Milà, 1716)", *Bulleti de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, XVIII (2007), en premsa.

No hay aliento que en tí triumpho no sea,
 Y aun la fortuna, cuio infiel diseño
 Pinta la elevación, con el despeño
 Borró su imagen y copió tu idea.
 No porque en tanta suerte sólo crea,
 La elección te confía el desempeño.
 Le encarga porque el orbe en el empeño
 Admire tu valor, tu ingenio vea.
 Las lunas mal osaron eclipsarte;
 Indeficiente luz, prudente Apolo;
 Incontrastable ardor, heroico Marte.
 Mas si polo de Dios, del César polo
 Eres con religioso, guerrero arte,
 ¿Quién te podrá vencer? Nadie, o tú solo.

En aquest context general, l'enfrontament entre germànics i otomans pren totes les característiques d'un combat entre religions, com es pot constatar en l'estrofa següent :

(50, I)

De Dios en gloria, porque venerado
 De religioso culto, de ostia pura,
 Es, á sido y será siempre exaltado.
 Del César en honor, porque asegura
 Christiana Europa con haver domado
 De la Assia sarrazena zerviz dura.
 De entrambos para un fin con dos respectos,
 Que induzen de una causa dos efectos.

Malgrat que, òbviament, la narració se centra en la Tercera Guerra Turca, és possible trobar-hi diverses referències explícites a la Monarquia Hispànica. Així, quan la població islàmica de Temesvar decideix capitular davant el setge a què la sotmeten les tropes imperials, les referències clàssiques peninsulars esdevenen inevitables:

(71, I)

Blanca seña de paz, trémula al viento,
 Busca armisticio para hallar clemencia
 Antes que del estrago el filo cruento
 Sea castigo de su resistencia,
 Que al último les traiga desaliento
 A impulsos del asalto y su violencia
 Y se vean arder y morir juntos,
 Exemplos de Numancias y Saguntos.

En l'estrofa següent apareix, però, una referència explícita a la condició de

rei de la Monarquia Hispànica de l'emperador –que, com hem vist, és ja present en el mateix títol de l'obra–. Així, tot celebrant la victòria de la campanya de 1716, l'autor exclama:

(78, I)
 Salve CÉSAR invicto, a cuja frente
 El dilatado círculo de un mundo
 Siendo tan basto ziñe estrechamente.
 Pues Terzero a ser Sexto, sin segundo,
 El laurel duplicando floreciente,
 Desde el polo más alto al más profundo
 Tu nombre en cinco zonas exaltado,
 O se ve obedecido u deseado.

El cèsar (emperador o kàiser, en llengua alemanya) Carles VI ha estat molt abans rei hispànic amb el nom de Carles III –i ho continua essent, si més no en la ment dels seus seguidors exiliats–. És per això que, segons l'autor, el seu nom és enaltit en cinc “zones”, que no sembla difícil de precisar, tot i que ell no ho faci de manera explícita: Alemanya, Hongria i Itàlia, on el seu nom és “obedecido”; i les dues corones peninsulars, Aragó i Castella, on és “deseado”, sempre a parer de Díaz de Sarralde.

Des del punt de vista del gènere literari, hi ha encara una altra vinculació hispànica –i, més específicament, valenciana–, que gosem plantejar, encara que només sigui en termes d'hipòtesi. Rere la poesia recarregada, acolorida i un punt festiva de Vicent Díaz de Sarralde no ens podem estar de veure-hi les octaves que el mateix Lope de Vega va dedicar a les batalles de moros i cristians celebrades a Dénia el 1599, dins un gran poema cronístic que descriu les festes en honor de Felip III celebrades en aquella localitat en ocasió de la visita reial.¹²

Algunes estrofes escrites per Lope manifesten, certament, una estètica similar a la buscada pel poeta exiliat. Així, a tall d'exemple, Lope escriu, tot descrivint el castell bastit per als defensors turcs:

Digo, pues, que este fuerte fabricado
 Estaba orilla el mar, tan bien fingido,
 Que pudiera de veras conquistado
 Ser de quien le guardaba defendido;
 Guardábanle por uno y otro lado
 Tres cientos hombres con igual vestido;
 El color era rojo y turco el traje,
 Preciados de imitar hasta el lenguaje

O encara, tot descrivint la batalla final, Lope de Vega escriu:

¹² Lope Félix DE VEGA CARPIO: *Fiestas de Denia al Rey Católico Felipe III de este nombre*. València, Diego de la Torre, 1599. Citem a través de: Antonio CASTELLÓ: *Francisco Antonio Peydró y las 'Embajadas'*. Alcoi, Arxiu Municipal d'Alcoi – Lluís A. Llorens, 2003, p. 128-131.

Ya se acercan al foso, y los de dentro
 Conocen de su esfuerzo las ventajas;
 El cielo, el aire, el mar, la tierra, el centro,
 Tiembla al son de las armas y las cajas;
 Júntanse todos al postrero encuentro;
 Tíranles piedras, plomo, flechas, rajas,
 Llegan al foso y van por él arriba,
 Diciendo a voces ¡Viva España, viva!

Cal no oblidar, en aquest sentit, que les batalles de moros (o, més exactament, de turcs) i cristians eren freqüents en els grans esdeveniments festius de diverses localitats valencianes en l'època en què Díaz de Sarralde escrigué la composició. Així, Antonio Castelló ha donat compte de les batalles organitzades a Alacant el 1715, amb motiu de les noces de Felip V i d'Isabel de Parma; i de 1724, amb motiu de la coronació de Lluís I d'Espanya, fill primogènit d'aquell monarca. Ambdues festes compten amb cròniques impreses.¹³

La descripció de la campanya de 1716

Dins el marc general que acabem de presentar, ens aturarem ara en una descripció més permenoritzada de l'obra. L'autor inicia la seva composició poètica tot presentant l'argument del Cant I, destinat a descriure la conquesta de Temesvar i del seu entorn geogràfic immediat:

Argumento

Pretende el Agareno numeroso
 Bastas ideas practicar altivo.
 El CÉSAR las previene, cuidadoso
 Pastor de grey, que guarda compasivo.
 A EUGENIO se la encarga y valeroso
 En batalla campal combate activo
 El voraz lobo. A Temesvar domina
 Y da a la augusta fe gloria divina.

Tot seguit, les primeres estrofes del cant I donen ja el to estètic que presideix tota la composició –i permeten presentar-ne l'autèntic protagonista, el príncep Eugeni de Savoia:

(1)
 No célebres afanes de thebanos,
 No gorgónicos timbres de Perseos
 No de Cipiones triumphos africanos
 No de Aníbales púnicos tropheos
 Son de mi lira assumptos soberanos.

¹³ *Ibidem*, p. 136-146. La relació de les festes de 1725 és reproduïda en facsimil a les p. 223-251.

Aún más altos los buscan mis deseos,
 Más que Hércules, de invictos más blasones
 Que Aníbal, Perseos y Cipiones.

(2)

Canto un varón zeñido de victorias
 Cuias acciones llenan los annales,
 Cuios hechos abultan las historias
 Del pasado y presente siglo iguales;
 Aquél que al parangón de otras memorias,
 Con sus felizes, todas son fatales:
 A EUGENIO canto; pero calle el modo,
 Que con nombrarle ya lo dixé todo.

Més endavant, apareix l'altre protagonista absolut de la història, és a dir l'emperador Carles VI:

(10)

La justicia del CÉSAR le da espada,
 La fortaleza el pecho le guarneze,
 La prudencia en su frente le es zelada,
 Al brazo la templanza escudo ofreze,
 Y con quatro virtudes adornada
 La virtud que en su alma respladeze
 De la asechanza infiel a los amagos
 Ni teme insultos ni rezela estragos.

I encara, una referència genèrica a les tropes, de les quals l'autor en cap moment no en destacarà cap nom, a causa de la seva igual i comuna valentia:

(11)

A la frente de tropas aguerridas
 En otros hechos ya experimentadas,
 Marcha porque le sigan conducidas
 De sus exemplos, tan disciplinadas
 Tan fuertes, tan iguales, tan unidas,
 Tan obedientes y tan alentadas
 Que a la par de un capitán tan sin segundo
 Tropas tan sin segundas sean del mundo.

La decisiva batalla de Peterwardein del 5 d'agost –“día de Nuestra Señora de las Nieves”, com recorda l'autor al pròleg–, és precedida per una al·locució d'Eugeni a les tropes, que en alguns moments pren un to vibrant:

(23)

No tengo que encargar a tanto Apolo,
 No tengo que advertir a tanto Marte,

Sino acordarles su memoria sólo;
 Que ella en hazañas que al buril reparte
 Admiración del uno y otro polo,
 Con sin igual valor, sin igual arte,
 Para la grande acción, heroico empeño
 Propone con la empresa el desempeño.

(24)

Ni a practicar el orden que prescribo
 Os amonesto con persuaciones;
 Que sé que el más guerrero, el más altivo
 De su obediencia formará blasones.
 Sé todos haréis que el inzentivo,
 Alma de vuestros nobles corazones,
 Muestre con la templanza y el fomento,
 Un Etna de prudencia y ardimiento.

(25)

Los cuerpos y vosotros con abrazos
 De discreciones y de gentilezas.
 Ellos en sus legiones darán brazos,
 Vuestras conductas les serán cabezas.
 La bélica armonía ajuste lazos,
 Que concordando en una dos prestezas
 A un tiempo del que manda y obedeze
 Acabe en eco lo que en voz empieze.

(26)

Yguals el empeño y el motivo
 Hablan al corazón conformemente
 Por el augusto dueño y el Dios vivo,
 Por el honor y el triumpho, heroicamente.
 Al desempeño, pues, de quien concivo
 Os á de engrandezer tan altamente
 Que á de hazer adquiráis timbre glorioso,
 Cada qual de más fiel, más religioso.

També la descripció de la batalla pren inicialment un to colorista i un punt exòtic:

(31)

Las caxas, los clarines, los timbales
 Que de Febo publican esplendores,
 Unísonos, templados y cavales.
 Las divisas, preseas y colores

Que en plumas y vanderas dan iguales,
 Esmeraldas, aljofares y flores,
 En dos campos hicieron ver enteras
 A un tiempo dos hermosas primaveras.

(32)

Dieran el embeleso a los sentidos
 Si el bárbaro atrevido no turbara
 Tranquila suspensión con alaridos,
 Si no humos sulfúreos respirara
 Por fauzes de metal con estallidos,
 Si no con tal rumor, tal algazara,
 La confusión discorde diera enojos
 Al olfato, al oído y a los ojos.

En les estrofes següents, la violència del combat puja de to, i reapareix el recurs a la mitologia:

(43)

El polvo, el humo, el trueno, la zentella,
 De afanes, muertes, golpes y de heridas
 Rompe, abrasa, consume y atropella
 Los miembros, corazones, almas, vidas
 Y a la sangre, al dolor, ansia y querella.
 Roncas, secas, impuras, sumergidas,
 Armonía, Floresta, Concha, Fragua
 Están en tierra, en ayre, en fuego, en agua.

La victòria és ratificada amb l'obtenció d'un gran botí:

(55)

Las tiendas, los timbales, los pendones
 Son del trofeo singular Presea.
 De turbantes, de armas, de blasones
 Se logra más botín que se desea.
 Los víveres, el tren y municiones
 Los límites exceden de la idea.
 El despojo fue tal, fue tal su modo
 Que nada le faltó, le sobró un todo.

Tot seguit, l'autor narra el setge de Temesvar. El discurs s'inicia amb la descripció de la capital del Banat:

(59)

De edificios y muros tan gigante
 Eleva Temesvar su altiva frente

Que las nubes le sirven de turbante;
 Por esféricas bocas gime ardiente;
 El duro pecho viste de diamante;
 Sus pies ziñe Neptuno transparente;
 Y con las verdes de Opis manos juntas
 Esgrime vexetables, vivas puntas.

En aquest cas, és possible comparar el discurs poètic amb el text en prosa del mateix autor. Aquesta és la descripció, més o menys objectiva, que fa de Temesvar: “Es Temesvar plaza importantíssima, que, fundada sobre un campo paludoso, circundada de un lago profundo y zeñida después de una Palanca tubo en otros tiempos créditos de inespugnable”. I afegeix, en nota: “Llaman Palanca a una estacada de árboles vivientes, tan unidos, enlazados y agudos que forma muro más defensible que el del terraplén más dilatado”. La victòria del setge es dirimia, doncs, en l’ocupació de la Palanca. L’autor ho expressa de nou en llenguatge poètic:

(66)
 Ya al ímpetu del hierro fulminado
 La Palanca tenaz, viva muralla,
 Su cuerpo herido muestra destronado;
 Donde el valiente aliento noble halla
 Grande acción que la ubiera coronado
 Sin conseguirla, sólo al intentalla.
 Y si basta por timbre el emprendella,
 ¡O, qué gloria será la de obtenella!

És més que probable que en aquest punt Díaz de Sarralde estigui fent un gest de complicitat amb el comte d’Ahumada i els homes del seu regiment. No endebades, segons Francesc de Castellví, la conquesta de la Palanca va ser comandada per aquest oficial. (“Y en la acción de ocupar en Themesvar la Palanca, la dirigió el general de infantería Juan Ahumada, que quedó herido”¹⁴)

En tot cas, les estrofes finals descriuen la capitulació de la ciutat i l’entrada de les tropes imperials, i elogien de nou, com ja hem vist, el príncep Eugeni i l’emperador.

La descripció de la campanya de 1717

El Cant II descriu la campanya de 1717, durant la qual l’exèrcit imperial va ocupar Belgrad. L’argument és en aquest cas:

Antes que el Sarrazeno prevenido
 Acampe huestes, que á multiplicado,
 EUGENIO, valeroso y advertido,

¹⁴ Francesc de CASTELLVÍ: *Narraciones...*, vol. IV, p. 588.

Asedia con su ejército a Belgrado,
 Impidiendo que sea socorrido
 Del que el rival avista; y esforzado
 Le combate, alcanzando eternas glorias,
 De la plaza y de él, con dos victorias.

El cant s'inicia amb la descripció de l'arribada de la primavera en el paisatge danubià, moment que assenyala el reinici de les hostilitats:

(3)
 Ya desatando fríos eslabones,
 Que aprisionaron tersos manantiales,
 La templada estación, inundaciones
 Franqueaba de líquidos cristales
 Al gran Danubio, que en retribuciones,
 De los que undosos adquiría caudales,
 Tributaba, rompiendo duros lazos,
 Al cielo espejos y a la tierra abrazos.

La batalla fluvial amb què començà la campanya permet comparar altra vegada la descripció en prosa i la reconstrucció poètica que Díaz de Sarralde elabora sobre el mateix fet. L'autor escriu al pròleg:

En la segunda de 1717 advertirás que, luego que la primavera desata las cadenas de elados eslabones con que el invierno aprisionava los raudales del Danubio, se haze a la vela la cesárea naval armada, escoltando los transportes que conducían a los destinados almacenes los prevenidos víveres. A cuio opósito presentándose la flota mahometana, compuesta de crecido número de fragatas, saicas y otras embarcaciones presidiadas de más de quatro mil turcos, se trava una batalla muy reñida; en que las naves de los fieles cantan la victoria, hechando a fondo ocho lunadas fustas y poniendo las demás en pavorosa retirada.

Aquest episodi es descriu així a la composició poètica:

(5)
 Enarbolando la triforme estrella
 En agarenas popas luz menguante,
 Las augustas, que dora la zentella
 Del de justicia, sol juzga inco[n]stante
 En la espuma anegar, y se atropella
 Entre su mismo impulso fulminante;
 Que al opósito el triumpho del fracaso,
 A Febo dio zénit, a Cintia ocaso.

(6)

A Cintia ocaso porque allí el tridente,
 En la profundidad de su elemento,
 De ocho fustas prestó a mojada frente
 Náutico, húmedo, frío monumento.
 Zénit a Febo porque refulgente
 Después de nube densa, horror cruento,
 Zodíaco flubial corre más puro,
 Más activo, más claro, más seguro.

Tot seguit, l'autor ens presenta l'objectiu de la campanya, Belgrad, que és descrit en els termes següents:

(13)

Nuevo mundo de infieles en Belgrado,
 Que ya le ofreze en lontananza el foro,
 Objeto se permite dilatado,
 Theatro del valor y del decoro;
 En cuios homenajes desplegado
 Su pendón fixará sin indecoro,
 El ave de dos cuellos coronada
 Que empuñó el zetro, que rigió la espada.

[...] (19)

De la Servia península, Belgrado
 Capital y presidio, fuerte y rica,
 Biforme población se á entronizado;
 A quien la una Cybeles le rubrica,
 A quien la otra Neptuno á circundado;
 Y entre los elementos que complica
 Se juzga incontrastable, aunque imprudente,
 Con pie profundo, con altiva frente.

Es tracta, altra vegada, d'una imatge poètica que només pren ple sentit mitjançant l'explicació en prosa de l'autor:

Es Belgrado, capital de la provincia de la Servia, compuesta de dos ciudades, una térrea y otra aquaria, bien pertrechada de baluartes y medias lunas, y casi toda zeñida de entrambos ríos [Danubi i Sava].

El poema descriu, doncs, el setge de Belgrad i la batalla del 16 d'agost, que enfrontà els assetjants amb el gruix de l'exèrcit otomà que havia vingut a ajudar la ciutat. Preparada la nit abans ("la noche del día de la gloriosa Assumpción de María Santíssima", com es recorda al pròleg), la batalla es desenvolupa el dia "festivo natal de los santos Roque y Jacinto", amb una

completa victòria cristiana. El text, que en aquest punt recorre de manera àmplia a la mitologia, explica la decisió d'Eugeni de plantar cara als nousvinguts:

(61)
 Quando el héroe prevé empeño atrevido
 Que camina a tenerle circundado,
 De fuertes enemigos oprimido,
 Del ejército, a un tiempo, y de Belgrado,
 Y entre esperar valiente y detenido,
 Y entre invadir juicioso y alentado,
 La idea, ya suspensa, ya agitada,
 Fue pausa inquieta, su inquietud pausada.

(62)
 Decreta lo mejor, que es no aguardarle;
 Resuelve lo mejor, que es invadirle;
 Que en dos tales intentos aclamarle
 Suele el suceso a aquél, que prevenirle
 Consigue, con saber anticiparle,
 Logra sin detenerse a resistirle,
 Y a adquirir el laurel sólo se ofrece
 Como persona que haze y no padeze.

Una decisió encertada, doncs, que culmina altra vegada amb la fugida de l'exèrcit enemic i l'obtenció d'un gran botí:

(81)
 Terrores de los que huien más prudentes,
 Temiendo cruenta, executiva saña;
 Lamentos de los que osan más valientes
 De atropos resistir letal guadaña,
 Embarazan con pasos diligentes
 La cumbre, el valle, el bosque, la campaña;
 Del ayre ocupan anchurosos giros,
 Con ansias, quejas, ahogos y suspiros.

(82)
 De Vulcano forjados instrumentos,
 De Marte y de Saturno municiones,
 En bronce y piel de Ulyses los concentos,
 Primavera de Flora en pavellones,
 De Ceres ministrados alimentos,
 Textidos de Minerva en los pendones,
 De Neptuno cavallos producidos,

Al despojo cedieron los vencidos.

Després de la batalla, Belgrad capitula el 18 d'agost. El 22 l'exèrcit imperial entra a la ciutat, tot cloent la campanya:

(85)

De dos soles aún no giros cavales
Después de la victoria se cumplieron,
Quando la plaza y fuerzas desiguales
Los turcos con los mismos ofrecieron
Pactos, que en Temesvar ya sus parciales
De la piedad del héroe merecieron,
Y corrió tan propicia su clemencia
Quanto de ellos calmó la resistencia.

(86)

Ya prezes del contrato estipuladas,
En quanto parecieron convenientes,
Las tropas de tropheos coronadas
Desalojando las vencidas gentes
Las águilas arbolan tremoladas
De baluartes y muros en las frentes,
Y aclamando al gran Dios sus eficacias
Le ofrecen cultos y le alternan gracias.

(87)

Tres auroras duraron en Belgrado
Los enemigos, con infausta estrella,
En su dominio viendo reintegrado
El pie triumphante de cesárea huella;
En cui possession todo ocupado
Le dexan, repitiendo su querella,
De triste luto los semblantes llenos,
Treinta mil combatientes agarenos.

Altres ressons hispànics de la guerra

Si bé, en molts sentits, l'*Epopèia panegírica* de Vicent Díaz de Sarralde és una obra excepcional, no es tracta ni molt menys de l'únic ressò hispànic de la Tercera Guerra Turca, ni de l'únic elogi apassionat del príncep Eugeni de Savoia.

Tenim, així, un *Diario de las operaciones del ejército del serenísimo señor archiduque de Austria, venido del campo de Peter-varadin en 8 de Agosto 1716, y de Viena en 16*.¹⁵ El peu d'impremta ens informa que va ser estampat a Barcelona "por Joseph Texidó, impressor del rey nuestro señor" i que es

¹⁵ Se'n conserva un exemplar a la Biblioteca de Catalunya. Fullets Bonsoms 1003.

venia en l'establiment d'aquest juntament amb "las rogativas que hizieron los infieles para alcanzar vitoria de los christianos".

Aparentement, el text reprèn un gènere que ja havia gaudit d'una gran popularitat en els anys 1683-1688, coincidint amb la Segona Guerra Turca. No endebades, la participació de voluntaris catalans en aquella contesa va ser força significativa, i l'opinió pública del Principat va seguir amb un viu interès els seus principals esdeveniments.¹⁶

Tanmateix, resulta difícil d'admetre que a la Barcelona ocupada de 1716 es pogués publicar un text que els lectors només podien interpretar com un elogi de l'emperador Carles VI, és a dir, de qui continuava essent l'enemic principal de Felip V. Algunes referències del mateix text semblen corroborar aquesta interpretació política, que en cap cas podia passar inadvertida als seus lectors i censors. Així, la crònica esmenta explícitament els regiments hispànics que participaren a la guerra, i presenta l'emperador com el campió de la defensa de la cristiandat, ja que n'elogia la tasca de "defender, mediante la divina asistencia, todo el christianismo del evidente peligro". D'altra banda, com ja hem esmentat, la correspondència amb els dominis de Carles VI estava prohibida, amb pena de mort. Aquest factor fa força inversemblant la referència explícita a la correspondència amb Viena que apareix al mateix títol del text. Per tot plegat, ens inclinàriem a pensar que el peu d'impremta d'aquest diari és fals. Aquesta va ser, d'altra banda, una pràctica utilitzada per altres publicacions polítiques sorgides de l'exili.

Entre els elogis hispànics més significatius del príncep Eugeni de Savoia cal referir-se al que li dedicà Juan Amor de Soria a les *Adiziones y notas históricas desde el año 1715 hasta el 1736*, recentment editades per Joaquim Albareda.¹⁷ Amor va ser una de les figures clau de la Secretaria d'Estat i del Despatx Universal, a Barcelona i a Viena, i, com a tal, home de confiança del totpoderós Ramon de Vilana-Perles, marquès de Rialp. El text repassa, en termes molt crítics, però també autojustificatius, la política internacional de l'Imperi en els anys escolats entre la Guerra de Successió d'Espanya i la Guerra de Successió de Polònia. Com no podia ser d'altra manera, a causa de la conjuntura dramàtica en què fou redactat –just després de la pèrdua de Nàpols i Sicília, ocupades pel Borbó espanyol–, el seu to és molt pessimista. En aquest context, l'elogi fúnebre del príncep Eugenia de Savoia, que morí el 1736, el mateix any de redacció de les *Adiziones*, resulta encara més punyent. L'elogi d'Amor destaca també pel seu gran valor literari, motiu pel qual ens ha semblat que calia reproduir-lo íntegrament. El passatge s'inicia després de descriure la pèrdua dels regnes itàlics:

Ni fue solamente fatal la tempestad por los reynos perdidos, pues fue igual o mayor el daño por la muerte del príncipe Eugenio de Savoya, que casi escondidamente le assaltó la

¹⁶ Zoltan FALLENBÜCHL: «Espagnols en Hongrie au XVIIIe siècle», *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, LXXXII (1979), p. 85-147 i 199-224; Montserrat GUIU: «La defensa d'Àustria i les guerres d'Hongria a la publicística catalana», *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 4 (1984), p. 363-374; Pere MOLAS: «Catalunya i la lluita contra els turcs, 1683-1688», dins *Catalunya i la Casa d'Àustria*. Barcelona, Curial, 1996, p. 263-282; Ramon MIRAVALL (ed.): *Epigrames i sonets per la conquesta de Buda*. Tortosa, Dertosa, 1980.

¹⁷ Joaquim ALBAREDA: *El "cas dels catalans". La conducta dels aliats arran de la Guerra de Successió (1705-1742)*. Barcelona, Fundació Noguera, 2005, p. 360-418. Sobre l'autor del text vegeu: Ernest LLUCH: *L'alternativa catalana (1700-1714-1740)*. Ramon de Vilana Perlas i Juan Amor de Soria: teoria i acció austriacistes. Vic, Eumo editorial, 2000.

noche del 21 de Abril de 1736. Héroe, verdaderamente héroe, pues a la destreza de advertido añadió la eminencia de penetrar la voluntad y designios ajenos, sabiendo zelar los propios; unió con simpatía en su espíritu vivaz la valentía con la promptitud y con la sutileza del prevenir; su corazón gigante presumió siempre empeños de su tamaño, sin que discrepases lo prudente y lo intrépido en el proponer y en el executar. En su primera acción de comandante contra el Turco en Senta, fue su victoria triunfo de su destreza y promptitud más que de las fuerzas de su ejército. Y aunque vencedor siempre, nunca más triunfante que quando, retirándose casi sin gente a Hilbron el año de 1735, supo contener el orgullo de cien mil franceses que no osaron ladrarle, verificándose en esta ocasión que no iba solo el que valía por muchos. Halló nueva senda para hazerse más glorioso sin pelear, y descubrió moderno rumbo para ser celebrado con saberse retirar, oponiendo a las numerosas esquadras enemigas el propio temor que las acompañaba en el nombre y fama del que suponían fugitivo. Supo observar su fortuna qual otro César, y así los empeños que tomó con apariencias de temeridad salieron frutos de destreza por la anticipada comprensión de su fortuna. Ni le faltó en su avanzada edad el desseo de recogerse al sagrado de un honroso retiro antes que probar los desayres de esta diosa *fortuna*, que, qual muger, se encamina a los mozos. Pero la necesidad de contener en el Rhin tantos contrarios (unos ciertos y otros escondidos) le sugetó al sacrificio en las últimas campañas, obedeziendo contra su voto o su razón, en edad tan abanzada, a las insinuaciones del César, por más que la decadencia de sus espíritus le anticipaba casi imposible su aplicación. Conquistó plazas y provincias enteras, pero aún fue más héroe conquistando voluntades con la liberalidad, con la cortesía, con el despexo (alma o vida de toda la perfección), con un señorío innato, o sea fuerza secreta del Imperio, que atraía sin precepto a la obediencia y sin arte a la benevolencia, con un trato libre de sospechas, y con una estimación de todos y de sí mismo sin el vicio de la afectación. Y si como hombre se deslizó en faltas casi inevitables a la naturaleza, y de ellas resultaron inconvenientes que supo la emulación ponderar por graves, y gravísimos, es efecto de la embidia malear aún las perfecciones y hazer grave lo que es leve, o tolerable, que en fin no pierde el sol su resplandor por los frecuentes eclipses, ni la rosa dexa de serlo y reyna de las flores por sus espinas. Confieso que travesuras de naturaleza condujeron este gran héroe a condescendencias

irregulares en elecciones para la milizia que se conocieron poco acertadas, pero fueron errores emmendables en la autoridad suprema, que no serían tan graves quando fueron consentidos; y si se huviesen conocido perjudiciales, no avría sido sólo el príncipe el que con ceguedad erró, que la crítica también alcanzaría al que no lo resistió.

He notado las virtudes del príncipe sin esconder sus defectos (más naturales quanto más se avanzaba su edad a no saber corregirlos), pero cotexándolos con sus virtudes observo la justizia con que nuestro augustísimo César supo distinguir las en el sepulcro y en las exequias portentosas y en la magnificenzia de uno y otro, para que el mundo admire en su justificación los merecimientos de un héroe que en muchas cosas excedió, y en las demás igualó, a quantos la fama dexó por inmortales en la memoria de los hombres.¹⁸

Com veiem, el text d'Amor de Soria remarca altra vegada alguns dels trets que ja hem pogut observar en la composició de Díaz de Sarralde. El qualificatiu del personatge com a heroi ja era present a l'*Epopèia panegírica*. També ho eren les virtuts militars, polítiques i humanes. L'elogi pren encara més valor si atenem a les inevitables discrepàncies polítiques que van enfrontar sovint els membres de l'anomenat "partit espanyol" a Viena i el príncep. I encara, cal remarcar les circumstàncies en què escriu l'autor, ja jubilat, i sense perspectives immediates d'extreure'n un benefici personal, familiar o polític. La gratuïtat de l'elogi n'eleva, doncs, la grandesa. En aquest punt cal remarcar, però, que el sentiment que Amor traspua és comú a tota la literatura sobre el personatge publicada a l'Imperi. Allò que l'individualitza no és el contingut, sinó la llengua emprada.

Gregori Maians

Disposem encara d'un altre gran elogi hispànic d'Eugeni de Savoia. I aquest correspon de nou a un valencià. Ens referim a Gregori Maians. L'il·lustrat, que, com hem vist, mantingué correspondència amb el comte de Cervelló, que residia a Viena, envià una carta en llatí al príncep, que recentment ha estat editada i traduïda al castellà per Antonio Mestre.¹⁹

¹⁸ *Ibidem*, p. 401-402.

¹⁹ Gregorio MAYANS Y SISCAR: *Epistolario XXI...*, carta 48, p. 95-101. Les cites corresponen a la traducció castellana d'Antonio Mestre.

El text té data de 30 d'abril de 1732. Per aquella època, Maians, de família autriacista, acabava de perdre unes oposicions a la Universitat de València, i ambicionava l'ofici de bibliotecari reial a Madrid, a la cort de Felip V, que obtingué l'any següent –paradoxalment, mitjançant les gestions d'un altre exiliat austriacista, el cardenal jesuïta Álvaro Cienfuegos, com ha documentat Mestre—. ²⁰

El text reproduïx algunes de les idees ja esmentades. Elogia el valor militar i el mecenatge literari del príncep, en destaca el domini de llengües, el qualifica de “héroe bajado del cielo” i el compara repetidament amb Alexandre el Gran.

Però hi ha dos aspectes que ens interessin especialment, perquè permeten concretar la finalitat i els resultats de la missiva. En el primer sentit, Maians exclama:

Alguna vez tendrás un nuevo Homero o un nuevo Virgilio. Así como tú eres varón no sólo de un siglo sino de muchos, así quien alabe dignamente tus esclarecidas gestas, no debe ser poeta de un siglo cualquiera. Créeme, no faltará tan debido honor a tantas virtudes.

Molt probablement, Maians, resident a la península, desconeixia l'existència de l'*Epopeïa panegírica* –i l'elogi que n'havia realitzat l'alt funcionari Diego Antonio de Ribas, el qual, com hem vist, havia qualificat Díaz de Sarralde de “nuevo Homero por su ingenio”–. En tot cas, si l'hagués coneguda, probablement tampoc no l'hauria considerada prou digna del príncep. L'il·lustrat no s'està, però, d'acabar la seva carta oferint-se per a aquesta missió:

yo estoy en el número de aquellos que desean celebrar tus gestas dignísimas de la inmortalidad, aunque sea muy incapaz de semejante empeño; sin embargo cuanto hay en mí de estudio, trabajo, ingenio, finalmente cuanto puedo, te prometo y ofrezco todo esto para transmitir tu gloria a la posteridad.

L'indicador que ens hauria d'ajudar a conèixer els resultats de la iniciativa de Gregori Maians és un altre. L'il·lustrat explica a la mateixa carta que fa lliurament al príncep Eugeni de “los seis libros de mis *Epístolas*, que acabo de editar”. El comte de Cervelló n'havia de ser el mitjancer. En els mesos següents, aquest confirma la recepció del text per part del mateix emperador i del príncep. ²¹ I, probablement davant la insistència de Maians, el comte acaba aclarint-li, en una carta sense data, ²² que el príncep no ha arribat a llegir l'obra ja que

²⁰ *Ibidem*, p. 19-20. Resulta particularment reveladora la carta 81, p. 143-148.

²¹ *Ibidem*, cartes 94 i 102.

²² *Ibidem*, carta 118.

las ocupaciones de S. A. son tantas y de tal tamaño, que no

le dejan lugar para disfrutar su numerosa y bellísima librería, y que le sirve más para la pompa que para el estudio.

És més, segons el comte de Cervelló, el príncep Eugeni de Savoia ni tan sols guardava record de l'epístola de Maians:

También los años y los grandes cuydados hazen su efecto, con que no es mucho que no tuviesse en su memoria su epístola de Vm., y que se contuviesse sólo en hazerme el encargo de que diesse a Vm. las gracias.

Una notícia que el mateix Cervelló contraposa al suposat interès de l'emperador per l'obra de l'il·lustrat valencià:

Mi amo [és a dir: Carles VI] sí que me ha hablado de las *Epístolas* y de los autores, informándose de quién son, lo que me ha hecho venir en conocimiento de que no ha estado ocioso el libro en sus manos.

En qualsevol cas, el catàleg de l'Österreichische Nationalbibliothek, l'antiga Biblioteca Imperial que recollí també els fons del príncep Eugeni, ressenya avui l'existència d'un exemplar de l'edició de 1732 dels *Epistolarum libri VI* de Maians.

El comte d'Alcaudete i la Mare de Déu de Guadalupe

Hi ha, si més no, un altre episodi sorprenent en el conjunt de ressons hispànics de la Tercera Guerra Turca. El protagonitzà el general Antonio de Portugal y Toledo, comte d'Alcaudete. Francesc de Castellví s'hi referí, per bé que de manera breu, a les *Narraciones históricas*. Com afirma el cronista de Montblanc,

Al capitular Temesvar y Belgrado, se hallaron de vanguardia en los ataques los regimientos españoles, y por esta razón logró el coronel conde de Alcaudete las llaves de una y otra fortaleza, y para eterna memoria logró trabajar de primoroso arte dos figuras de plata, que representaban dos ángeles, y en sus manos las llaves, que remitió a España por dádiva al Santuario de Nuestra Señora de Guadalupe.²³

Com acostuma a passar amb les notícies de Castellví, la informació és rigorosament certa. Les dues figures, de gran qualitat, van ser lliurades al monestir extremeny poc després de la Pau de Viena (1725), i en qualsevol cas abans que expirés el priorat de fray Antonio de León (gener de 1727). Hi féu referència Tomás López en el seu viatge per Extremadura de 1798.²⁴ López, a més, transcriví les inscripcions que acompanyaven –i acompanyen– les imatges. Ens sembla inrteressant reproduir-les aquí, pel seu alt valor

²³ Francesc de CASTELLVÍ: *Narraciones...*, vol. IV, p. 558.

²⁴ TOMÁS LÓPEZ: *Extremadura por López, año de 1798*. Edició i estudi de Gonzalo Barrientos Alfageme. Asamblea de Extremadura, 1991 (2^a ed.).

històric. La primera, referida a la conquesta de Temesvar, diu així:

Ymperando Carlos Sexto, mandando sus armas el príncipe Eugenio de Saboya, con el favor de Dios y la interzesión de su madre, las tropas alemanas pelearon con los turcos en el campo de Peterbaradín, en cinco de Agosto de mil setecientos y diez y seis. Y aunque los infieles hicieron notable resistencia, los christianos zerraron con ellos tan valerosamente que los desbarataron. De aquí pasaron con increíble presteza a ponerse sobre Temesbar. Y estando de guarnición en la trinchera don Antonio de Portugal y Toledo, conde de Alcaudete, vinieron los sitiados a rendirse y entregar las llaves el día doce de Octubre. Y estas mismas trajo el propio conde a esta santa casa en testimonio del patrocinio que siempre ha debido a esta santísima ymagen, a quien dedica, ofrece y consagra.

La segona es refereix a la campanya de 1717. El seu encapçalament és similar a l'anterior. Tot seguit relata els fets següents:

en diez y seis de Agosto de mil setecientos y diez y siete, después de haver los alemanes, que estaban sobre Belgrado, derrotado enteramente a los turcos, salieron de la plaza los enemigos el día siguiente a capitu[lar] por la trinchera donde estava de guardia don Antonio de Portugal y Toledo, conde de Alcaudete, y entregaron las llaves. Y éstas mismas, para que no perezca la memoria de este suceso, y en muestra de su devoción a esta santa ymagen, el propio conde se las dedica, ofrece y consagra.

Cal dir que el comte de Galve, pare del comte d'Alcaudete, retornà a la península després de la Pau de Viena. Alcaudete, però, després de la visita a Guadalupe que ambdues inscripcions confirmen, continuà a l'exili com a general del seu regiment. Morí a Praga el 1735.²⁵

²⁵ Francesc de CASTELLVÍ:
Narraciones..., vol. IV, p. 712.